

DE KLOK VAN IOAN CHRISTIAN BORCHARDT

In het artikel „Aanwinsten in brons”, verschenen in „Uit het Peperhuis” (derde serie, no. 4, juni 1966), heeft de Heer S. Spoelstra onder meer een beschrijving gegeven van een in 1772 te Enkhuizen, door Ioan Christian Borchardt gegoten klok. Deze klok is in de zomer van 1965, na enkele mislukte pogingen door de sportduikers John Farr en Martin Tucker, van de zeebodem bij Berry Head, Torbay, opgehaald. Deze klok heeft de volgende afmetingen: diameter 37 cm, hoogte 29 cm.

In zijn artikel helde de Heer Spoelstra over naar de mening, dat de klok niet als scheepsbel, maar als slagklok van een uurwerk dienst heeft gedaan. Hoewel het overtuigend bewijs, dat we hier met een scheepsklok, dan wel een slagklok voor een uurwerk te maken hebben niet is te leveren, zijn er aanwijzingen, die m.i. in de richting van de eerste opvatting wijzen.

Aansluitend aan een vakantie in Engeland, heb ik de klok uit Brixham opgehaald en ter plaatse een gesprek gehad met de duikers. Zij vertelden mij, dat Berry Head, een zeer smalle en vooruitstekende landtong in de Torbay, een barrière was voor schepen, die bij zwaar weer een goed heenkomen rachtten te zoeken in de baai. Om de kaap loopt een sterke getijdestroom. Bij hun pogingen om de klok te bergen, moesten de duikers dikwijls honderd meter of meer stoomopwaarts te water gaan en dan gebeurde het nog, dat zij door de stroom over de klok heengesleurd werden. Van een schip, dat op een dergelijke plaats schipbreuk lijdt, zullen, na een paar honderd jaar, alleen de zeer zware onderdelen ter plaatse op de bodem blijven liggen. Niet ver van de klok hebben de duikers een zwaar anker aangetroffen, evenals de klok ten dele onder het zand bedolven. Volgens hun beschrijving is dit anker van een type, dat op bv. linieschepen uit het laatst van de achttiende eeuw en het begin van de negentiende eeuw in gebruik geweest kan zijn. Informatie bij het Maritime Museum te Greenwich leverde hun geen gegevens over ter plaatse verongelukte schepen op. De stroom die van O. naar W. langs de Engelse Zuidkust trekt, wordt echter, door her in zee vooruitspringende gebied, waarvan Berry Head de meest vooruitsprekende landtong vormt, in haar loop gestuit. Het is in principe mogelijk, dat een houten schip, dat zich bij het eiland Wight in zinkende toestand bevindt, door de stroom bij Berry Head aan land geworpen wordt.

Bij een bezoek aldaar, bleek Berry Head een zeer smalle kaap. Van het fort, dat daar volgens de duikers in de Napoleontische tijd gestaan moet hebben, was slechts een ruïne over. Het is bekend, dat er Nederlandse klokken naar Engeland geëxporteerd werden. Het komt mij echter onwaarschijnlijk voor, dat men een klok als deze in een militair fort, dat zeker niet groot geweest

*Bronzen (scheeps?)klok met opschrift I BORCHARDT FUDIT
ENCHUSAE 1772. door duikers gevonden in het Kanaal bij
Berry Head, Torbay.*

zal zijn, heeft gebruikt. Bovendien zou een klok met een gewicht van 34 kilo, wanneer het van een hoogte van ± 50 meter in zee geworpen zou worden m.i. niet op enkele tientallen meters uit de kust op de zeebodem terecht kunnen komen.

Deze argumenten hebben betrekking op de plaats, waar de klok is gevonden. Wat de vorm van de klok betreft valt het op, dat zij geen kroon heeft, maar een kopje, zoals wel meer wordt aangetroffen bij klokken van klein

formaat. Andere scheepsbellen in het museum hebben hetzelfde model en daarbij blijkt, dat ze aan het kopje werden opgehangen in een beugel. Daaruit zou te concluderen zijn, dat de gevonden Borchardt-klok naar alle waarschijnlijkheid een scheepsklok is geweest. Weliswaar toont de klok, zoals op de hierbij afgedrukte foto te zien is, op de slagrand sporen van beschadiging, maar het is mogelijk, dat die ontstaan zijn door de schurende werking van kiezelstenen op de zeebodem, waaruit zij tenslotte werd opgetrokken.

Her feit dat de klok de naam van de gieter vermeldt en niet die van het schip, waartoe zij behoorde, behoeft niet tot de conclusie te leiden, dat we dus niet met een scheepsbel zouden te maken hebben. Bij een scheepsbel, die zich in het Maritiem museum „Prins Hendrik” te Rotterdam bevindt en die als inscriptie heeft: „BAKKER ROTTERDAM ANNO 1757”, heeft de Heer E. W. Petrejus enkele opmerkingen gemaakt, die gepubliceerd zijn in „The Mariners Mirror” vol. 7 1961 pg 153.

Hij schrijft daar: „If these bells were really ship's bells and not mere articles of export, perhaps the interesting conclusion may be drawn that through eighteenth-century ship's bells did not have the ship's name engraved on them but the name of the founder. This makes them lose much of their individual character, I think, for such a bell might be used in any ship as long as the bell would live”. De klok in het Maritiem museum te Rotterdam is in 1923 opgebaggerd bij Lagos, voor de kust van Nigeria.

In het laatst van de achttiende eeuw zijn in allerlei een groot aantal oorlogsschepen gebouwd. Velen waren van ondeugdelijke kwaliteit en moesten soms na vijftien jaar al weer vervangen worden. Ook zijn talloze schepen vergaan, dikwijls ten gevolge van slordigheden bij de bouw.

De „Juno” is gestrand bij het eiland Wight. De „Den Brielle” is op weg naar West-Indië niet ver van de Engelse haven Falmouth vergaan en in 1784 is de „Ajax” door een lek ter hoogte van het eiland Wight gezonken. Het is natuurlijk moeilijk te bewijzen, dat de klok, die zich thans in het Zuiderzeemuseum bevindt, van één van deze oorlogsschepen afkomstig zou zijn. Dat er geen kanonlopen op de zeebodem bij Betty Head aangetroffen zijn, hoeft niet te betekenen, dat, indien de klok afkomstig is van een schip, dit geen oorlogsschip geweest kan zijn. Bij zware storm werden de kanonnen soms over boord gezet om het schip lichter te maken, zodat het hoogre kon winnen.

Hopelijk wordt er in de toekomst nog eens iets door de Heren Farr en Tucker naar boven gebracht, dat een duidelijker licht werpt op de klok van Ioan Christian Borchardt, in 1772 gegoten in de geschut- en klokken-gieterij te Enkhuizen.

U. E. E. Vroom